

Synen på barn och unga i staden styrs fortfarande av ett segregerat tänkande, där barnen hänvisas till säkra aktivitetsytor, men hålls borta från stadens liv. Samtidigt bor allt fler barnfamiljer kvar i staden under barnens uppväxt. Ett nytt val av livsstil som få planerare noterat.

Barn och unga ska veta sin plats

Text: Dan Hallemar Illustration: Taxus media

Flytten till förorten är inte längre given. De unga barnfamiljerna styr inte längre per automatik kosan mot radhusen, de stora förortslägenheterna eller enplansvillorna när barnen är tre eller fyra år gamla. Allt fler väljer att stanna inne i staden. Det är inte nödvändigtvis ett val av tvång, utan ett val av livsstil. Det innebär att städerna måste börja vända sig till barnfamiljerna. Det är ett trendbrott. Efter att i ett halvt sekel kunnat räkna med att de allra flesta i en viss tid av livet väljer förortens lugn framför stadens brus måste nu stadsbyggarna börja barnanpassa staden. Förtätningar måste ta hänsyn till detta, trafikplaneringen kommer att tvingas göra det, och många fler. "Rätten till staden" utropade Henri Lefebvre 1968. Snart står barnen och deras föräldrar nedanför kommunhusen och ljuder "ropen skalla, staden åt alla!". En hållbar stad måste i framtiden klara att möta det kravet.

Maria Nordström är miljöpsykolog och hon och hennes forskargrupp har fått ett anslag från Formas på 4,9 miljoner kronor för att undersöka vilka hänsyn som måste tas med fler barn i staden. I sitt forskningsprojekt ska de se hur tolvåringar förhåller sig till staden. En del av projektet görs i innerstadsmiljö, en annan i förortsmiljö. Studier i Amsterdam visar att barns aktiviteter i allt högre grad sker i slutna och

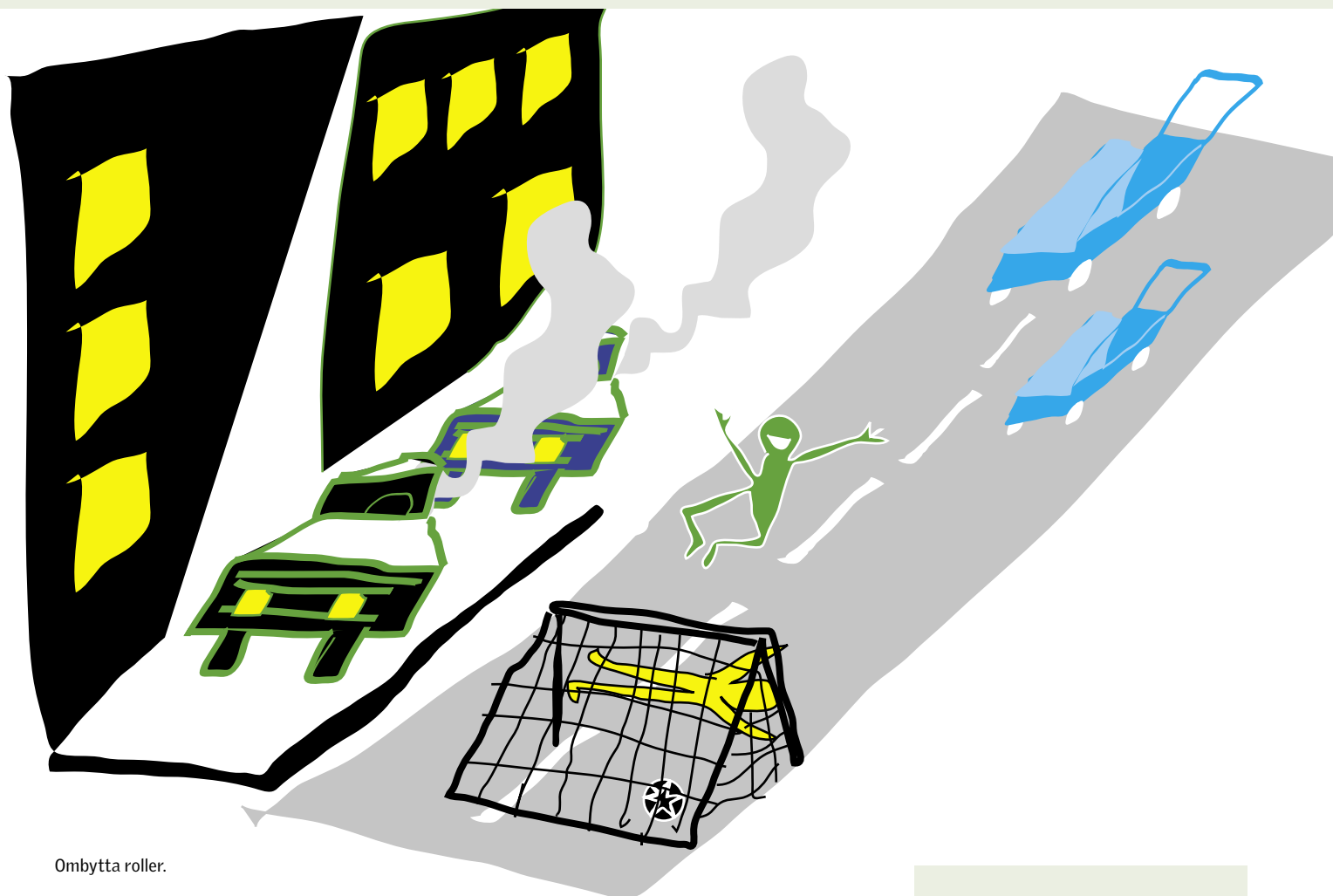
privata sammanhang, i klubbar eller föreningar där barnen är medlemmar, berättar Maria Nordström och fortsätter:

– Det här får konsekvenser för hela den offentliga miljön, hur den ser ut och hur den upplevs. Barns lek, och närvaro är central i staden.

– Staden är en livsmiljö som blir viktigare för barn. En utveckling mot mer och mer inomhusaktiviteter skapar inte en uthållig stad, säger Maria Nordström.

I sitt forskningsprojekt vill de pröva hur barns och ungas sätt att använda staden kan göras tillgängliga i det dagliga planeringsarbetet. Om de, med vuxnas hjälp, får utveckla planeringsinstrumentet GIS, geografisk informationsbehandling. Det har provats med framgång i Vestfold i Norge.

Också Stockholms stadsbyggnadskontor har haft ett ambitiöst arbete med att försöka få reda på hur barn och deras föräldrar, dagispersonal och andra använder staden. Inte minst på sin så kallade sociotopkarta. En karta som försöker förstå hur parker och grönområden används, och vilken betydelse de har. Anders Sandberg och Åsa Josefsson på Stockholms stadsbyggnadskontor gjorde undersökningen "Ungdomarnas favoritplatser utomhus i Enskede-Årsta" där man gick in i en "brukardialog". En del av de viktiga platserna, som en parkeringsplats vid en hamburgerrestaurang,

Ombytta roller.

Stockholms stad har i sina nybyggnadsprojekt inte noterat att barnfamiljerna vill bo i staden. Såväl Hammarby sjöstad som Liljeholmen lider av en i det närmaste total brist på planering med tanke på barn.

ser trista ut vid en första anblick, men är perfekta för att träffa kompisar och köra moped på. I det förslag till nytt parkprogram för Stockholm som nu är ute på remiss kan man läsa att "Barn och ungdomars förutsättningar och krav på oplanerade och föränderliga miljöer ska bejakas".

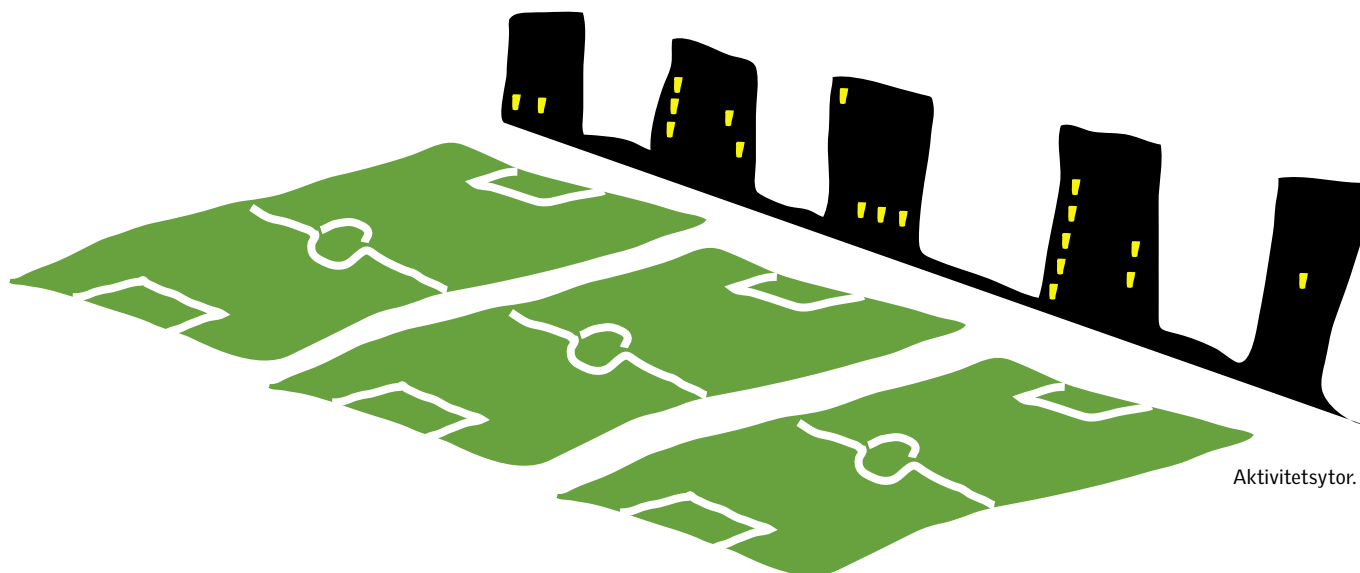
Däremot kan man konstatera att Stockholms stad i sina nybyggnadsprojekt inte har noterat att barnfamiljerna också vill bo i staden. Såväl Hammarby sjöstad som Liljeholmen-Årstadal lider en i det närmaste total brist på planering med tanke på barn.

I Stadsmiljörådets skrift "Barn i stan?" konstaterar Maria Nordström att stadsmiljön fungerar som en "arena för självständighet". Här kan man prova vad man kan och får göra på egen hand. I sin bok "Att ta staden i besittning, om ungas rum och rörelse i offentlig miljö" är Mats Lieberg inne på samma sak. Unga agerar i staden som på en scen, där man ibland går på, och ibland går av. Men i dagens täta stad tycks barnens behov av en sådan scen alltmer åsidosatt. Men det räcker inte att släppa in dem i en planeringsprocess:

– Unga är medborgare, som Boverket säger i sin skrift, de ska få tala för sig själva, men det är också viktigt att de vuxna inte undandrar sig sitt ansvar som de har långt upp i åldrarna, säger Maria Nordström. ➤

För fem år sedan presenterade regeringen sin miljöproposition "Hållbara Sverige". Det blev starten på det som den då nytilträdde statsministern Göran Persson kallade vägen mot det "gröna folkhemmet". I den här miljöpropositionen fanns också mer allmängiltiga målsättningar. Man kunde till exempel läsa; "Hushållning med naturresurserna, omsorg om miljön, och en social rättvisa är också nödvändiga för en ekologiskt hållbar utveckling. En god ekonomisk, social och kulturell utveckling skapar förutsättningar för människor att engagera sig i arbetet för ett ekologiskt hållbart samhälle".

Ekologiska, ekonomiska och sociala frågor skulle samordnas med såväl bebyggelseplaneringen som naturresurshushållningen. Men hur har det egentligen gått med den här målsättningen? I ett antal artiklar granskar Arkitekten sex ämnen som borde ha berörts och förändrats av den här målsättningen: 1. Handel (Arkitekten 02/02) 2. Social rättvisa (Arkitekten 03/02) 3. Jämställdhet (Arkitekten 04/02) 4. Glesbygd (05/02) 5. "Det gröna folkhemmet" (01/03) 6. Barn
Läs hela serien på www.arkitekt.se

I en nyligen utkommen doktorsavhandling från Arkitektthögskolan i Oslo har Hanne Wilhjelm samtalat med arkitekter och barn. Hon konstaterar bland annat att "arkitekter är traditionella snarare än progressiva när det gäller tillgänglighet och utveckling av utemiljöer för barn i staden". För att komma till rätta med det föreslår hon mer forskning på de små "gröna och grå platserna" i staden. Hennes dom över förhållandet mellan arkitektforskning och barn är hård. Hon konstaterar att "barn och barndom är frånvarande i den forskning som handlar om arkitektens professionsutveckling", hon menar också att barn är marginaliserade när man forskar om stadsbyggnad. Det läggs mycket liten vikt, menar Hanne Wilhjelm, på den tid som ligger utanför barnens, som hon kallar det "institutionaliserade vardag". Utanför skolan, och förskolan.

Vid förra sekelskiftet fanns inget barndomsbegrepp. Nu har vi ett barndomsbegrepp, men ju synligare detta barndomsbegrepp har blivit desto osynligare har, paradoxalt nog, barnen blivit.

Landskapsarkitekten Maria Kylin forskar på lantbruksuniversitetet i Alnarp på frågor om barn, utemiljö och planering. Hon ser hur barnens osynlighet i staden började vid förra sekelskiftet då begreppet "barndom" började utvecklas:

– Vid förra sekelskiftet var barnen synliga i staden. Det var ofta eländiga miljöer, men barnen fanns där.

Barnen hade ett större "ekonomiskt värde", än det "känslomässiga värde" de har idag, menar Maria Kylin. Men barndomen var inte en avgränsad tid som idag.

Nu har vi ett barndomsbegrepp, men ju synligare detta barndomsbegrepp har blivit desto osynligare har, paradoxalt nog, barnen blivit i staden, menar Maria Kylin.

För att få med barnens åsikter i planeringen handlar det helt enkelt bland annat om att börja lyssna på dem:

– Men det handlar om att lyssna på rätt sätt, säger Maria Kylin och fortsätter:

– När du frågar ett barn vad det vill ha så får du till svar att det vill ha ett McDonalds eller ett Disneyworld men om du frågar vad de vill göra så kommer du åt upplevelser och aktiviteter.

Hur den viljan till aktivitet kommer till uttryck i arkitektur är intressant för såväl barn som arkitekter.

Den största utmaningen för planeringen just nu är, menar Maria Kylin, att bryta den hundraåriga fixeringen vid en segregerad värld, en värld där barn och barndom går till lekparken, fotbollsplanen eller skolgården.

Det handlar om valet mellan två sätt att se på barnen. Som något man ska skydda eller som människor som är, som Maria Kylin uttrycker det, "kompetenta experter på sin egen miljö":

– Beroende på vilken grundinställning vi har så kommer såväl planering som design att bli olika.

Filmatiseringen av Astrid Lindgrens "Karlsson på taket" från 1974 börjar med att Svante ("men de kallar mig lillebror") och hans vänner Gunilla och Krister leker i Tegnérlundens i centrala Stockholm. Kyrkklockan slår och barnen springer hem genom staden. Trottoarer och gator. Bilar (men inte så många), och gårdar. Staden är deras. Staden tycks idyllisk. Kanske är det Astrid Lindgren som bara har placerat sin Bullerbyidyll i en ny kuliss. Många av Svantes, Gunillas och Kristers kamrater hade just, eller skulle snart flytta ut till förorter med trafikseparering och gott om fotbollsplaner. De skulle komma att växa upp i en värld långt borta från staden.

Men nu vänder de tillbaka.

Och med sig har de sina barn. ■

► "Unga är också medborgare", Boverket 2000.

► "Child friendly cities", UNESCO. I den norra delen av världen så rör insatserna oftast miljö och rumsliga frågor, medan det på det södra halvklotet oftare handlar om att arbeta med fattigdom. www.childfriendlycities.org.

► "Barn i stan?" Stadsmiljörådet 2001.

► Mats Lieberg "Att ta staden i besittning, om ungas rum och rörelser i offentlig miljö" (LTH 1992) och "Ungdom i småort – om ungdom, identitet och lokala livsformer" (LTH 2002).

► Maria Nordström "Instängd på platsen – en miljöpsykologisk analys av upplevelsen att växa upp och bo i ett segregerat område", Kulturgeografiska institutionen, Stockholm 2002.

► Hanne Wilhjelm "Barn och omgivelser – verklighet med flere fortolkningar" (Arkitektthögskolan i Oslo 2002)

► "Finns det rum för barn?". Konferens i Vadstena 26-28 maj. Se Kalendariet.